

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ”
Факультет соціальних наук і соціальних технологій
Кафедра соціології

Тематичний план курсу

„СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ І СОЦІАЛЬНА ПАМ’ЯТЬ
ЗА УМОВ РАДИКАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ ЗМІН”

Годин занять – 162, з них:
108 – самостійної роботи,
4 – лекційних,
46 – семінарських,
4 – консультацій.

Триместр викладання: весняний.
Залікових балів: 3.
Форма контролю: іспит.

Автор-укладач курсу – С.В. Хутка.

До викладання вибіркових тем курсу запрошено Ю. Г. Сороку (Харків)

Даний курс покликаний до ознайомлення із основними теоретичними та емпіричними можливостями і проблемами застосування підходів, розвинутих на межі ряду соціогуманітарних дисциплін у рамках дослідження соціальної історії, пам’яті та ідентичності до аналізу процесів і результатів соціальної (у тому числі особистісної) адаптації особистості/соціальної групи за умов кардинальних соціальних перетворень.

Спосіб викладання курсу. Курс розрахований на вивчення протягом одного триместру (14 навчальних тижнів). За навчальним планом, обсяг аудиторної роботи складає 54 академічні години: два лекційні (4 ак. год.) і 21 семінарських (по 2 ак. год.) занять, презентація індивідуальних дослідницьких проектів (4 ак. год.), консультації (4 ак. год.). Самостійна робота студентів складає 95 академічних годин занять і передбачає підготовку ними (частина текстів до читання надається студентам в електронному вигляді на диску, також забезпечується доступ до частини джерел на окремі сторінці курсу в Інтернет) матеріалів презентацій, питань до усних дискусій, матеріалів дослідження.

Протягом курсу від студентів очікується не тільки опанування основних понять і положень концепцій із досліджуваної проблематики, але й уміння застосовувати їх до розгляду соціальних процесів і відносин. Робота протягом триместру передбачає:

- активну участь у дискусіях щодо можливостей застосування опрацьованого матеріалу до вивчення формування і трансляції практик соціальної адаптації за умов радикальних соціальних змін та
- підготовку однієї презентації на основі аналітичної оцінки можливостей і обмежень підходів, які вивчаються;
- виконання індивідуального дослідницького проекту, спрямованого на вивчення певного аспекту процесів або результатів соціальної адаптації у зв’язку з формуванням ідентичності в контексті простору соціальної пам’яті особистості/соціальної групи.

Наприкінці триместру як форму підсумкового контролю передбачено іспит.

Система оцінки знань. Відмінна робота протягом триместру – 70 балів (робота на семінарах; презентація; дослідницький проект); відмінна оцінка на іспиті – 30 балів.

Лекція 1. Соціальна адаптація особистості/соціальної групи за умов радикальних соціальних змін

Як, чому і навіщо з'явився цей курс, огляд тем. Можливості аналізу процесів і результатів соціальної адаптації особистості/соціальної групи у зв'язку зі змінами рамок соціальної пам'яті та ідентичності за умов кардинальних соціальних перетворень.

Література:

- Берто Д., Берто-Вьям И. Наследство и род: трансляция и социальная мобильность на протяжении пяти поколений // Вопросы социологии - №2 (1992): 106-121.
- Inkeles A. Social Change and Social Character: the Role of Parental Mediation.// Journal of Social Issues. - V. 11. - № 2 (1955): 12-23.
- Болотова А. К. Фактор времени в переживании и преодолении ситуации социальной нестабильности // Психология человека в условиях социальной нестабильности. - М., 1994. -С.47-62.
- Лангеноль А. Общественная память после смены строя: сходства и различия между практиками памяти в посткоммунистических и постколониальных странах // Ab Imperio. №1(2004): 314-326 (<http://abimperio.net/cgi-bin/aishow.pl?state=showa&idart=916&idlang=2&Code=>)
- Семенова В., Мещеркина Е. Биографический метод в социологии: история, методология и практика. – М., 1994.
- Бляхер Л. Е. Нестабильные социальные состояния. – М.: РОССПЭН, 2005. – 208 с. Болотова А.К. Психология времени в межличностных отношениях. М., МПСИ, 1997.
- Попова И. М. Повседневные идеологии. Как они живут, меняются и исчезают. – К.: ИС НАНУ, 2000. – 219 с.
- Семенова В., Фотеева Е. Судьбы людей. Россия. XX век. – М., 1996.
- Злобіна О., Тихонович В. Суспільна криза і життєві стратегії особистості. – К., 2001. – 238 с.
- Социальные идентификации и идентичности / С.А.Макеев, С.Н.Оксамитная, Е.В.Швачко. - Киев: ИС НАН Украины, 1996.- 185 с.

Лекція 2. Ставлення до минулого

*Запрошена автор-укладач лекції: Ю. Сорока
Кафедра соціології Харківського національного університету ім. Каразіна*

Ставлення до минулого в контексті соціокультурних розрізень та стратифікаційних критеріїв. Актуалізація «ставлення до минулого» в сучасному українському суспільстві: політизація та позаполітичні прочитання.

Ставлення до минулого: теорія та методологія аналізу: Хальбвакс та ідея колективної (соціальної) пам'яті; Нора: парадигма історії, парадигма пам'яті, моделі часу та їх відображення у соціокультурному просторі; Луенталь про присвоєння минулого; Рікьор: робота пам'яті, забуття; Ставлення до минулого в контексті соціології знання; Минуле, смерть, знак; символи минулого, символічна боротьба та соціальний простір; ставлення до минулого як сприйняття крізь символи минулого. Співвідношення понять пам'ять та історія; колективна пам'ять та соціальна пам'ять: історична пам'ять, історична свідомість та історія.

Використання минулого: аналіз символічної боротьби навколо символів минулого. Порівняння сучасної ситуації в Україні та Росії. Радянське минуле.

Емпіричне дослідження ставлення до минулого: методика та показники; гіпотези несумісності української та радянської версій української історії та регіонального розрізнення.

Література:

1. Хальбвакс М. Коллективная и историческая память // [Неприкосновенный запас, №40-41 \(2-3/2005\)](#). Доступно на: <http://www.nz-online.ru/index.phtml?cid=10010434>
2. Olic J.K. Robbins J. Social Memory Studies: From “Collective Memory” to the Historical Sociology of Mnemonic Practices // *Annual Review of Sociology*, Vol. 24 (1998), pp. 105-140; Kansteiner W. Finding Meaning in Memory: A Methodological Critique of Collective Memory Studies // *History and Theory*, Vol. 41, No. 2 (May 2002), pp. 179-197.
3. Ассман Я. Культурная память: письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности / Пер. с нем. М.М. Сокольской. — М.: Языки славянской культуры, 2004. — 363 с.
4. Нора П. Всемирное торжество памяти // [Неприкосновенный запас, №40-41 \(2-3/2005\)](#). Доступно на: <http://www.nz-online.ru/index.phtml?cid=10010434>
5. Лоуэнталь Д. Прошлое – чужая страна / Пер. с англ. А.В. Говорунова. — СПб.: Русский остров; Владимир Даль, 2004.
6. Рикёр П. Память, история, забвение / Пер. с фр. И.И. Блауберг, И.С. Вдовиной, О.И. Мачульской, Г.М. Тавризян. — М.: Изд-во гуманитарной литературы, 2004. - 728 с. - 3000 экз. - (Французская философия XX века).
7. Адорно. Т. Что означает "проработка прошлого" // [НЗ №40-41 \(2-3/2005\)](#). Доступно на: <http://www.nz-online.ru/index.phtml?aid=30011356>
8. Савельева И., Полетаев А. Знание о прошлом. Теория и история. В двух томах. Том 1. Конструирование прошлого. СПб-б, 2003.
9. Ямпольский М. Смерть в кино. // *Искусство кино*, 1991, №9.
10. Делез Ж. Эмпиризм и субъективность: опыт о человеческой природе по Юму. Критическая философия Канта: учение о способностях. Бергсонизм. Спиноза. М.:Издательство "ПЕР СЭ", 2000.
11. Дубин Б. От традиции к игре: культура в социологическом проекте Юрия Левады // «НЛЮ» 2007, №87. Доступно на <http://magazines.russ.ru/nlo/2007/87/du14-pr.html>
12. Дубин Б. Точка, линия, дата, или Год, которого не стало // «НЛЮ» 2007, №84
13. Макеев С., Патракова А. Региональная спецификация социокультурных различий в Украине // *Социология: теория, методы, маркетинг*, 2004, № 3, с.109-125
14. Міхеєва О.К. Організоване забуття та феномен пригадування (на прикладі пам'ятників Донецька) // *Критика*. – 9 (107), вересень 2006.
15. Портнов А. Упражнения с историей по-украински // *Ab Imperio*, 2007, № 3. “Суд истории”.
16. Середа В.В. Аналіз зв'язку преференцій респондентів Львова і Донецька щодо національного минулого з їх соціально-демографічними характеристиками // *Методологія теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць* - Харків: Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2006., У 2-х т. Т. 2- с. 252-257.
17. Кустарев А. Практики обращения к прошлому в постперестроечной России: нарратив и инвокация // *Ab Imperio* 4 (2004), 2(2005)
18. Гарошина С. Отключи мозги – включи «ящик» // *Газета.ru*, 9 января 2008.- Доступно на: <http://www.gazeta.ru/kolonka.shtml>
19. Дубин Б. Общество: Союз телезрителей // “Ведомости”, 30 мая 2006 года. Доступно на: <http://www.yavlinsky.ru/news/index.phtml?id=2906>
20. Дубин Б. Старое и новое в трех телеэкранизациях 2005 года // *НЛЮ*, 2006, №78
21. Дубин Б. Бремя победы // «Критическая масса», 2005, №2
22. Шапошников Р. Атака на коллективную память украинцев: итоги 2007 года. // *Ура-Информ*, 09.01.08. Доступно на: http://ura-inform.com/ru/politics/2008/01/09/memory_attack/
23. Дубин Б. Конструкция власти и репродукция власти: механизмы забывания и повторения // *Пути России: преемственность и прерывистость общественного развития* / Под общей редакцией А.М.Никулина.- М.- МВШСЭН, 2007. -392с., с.100-110.
24. Мінаков М. Держава проти країни // *Критика*, 11, 2007. Доступно на: http://krytyka.kiev.ua/articles/s.2_11_2007.html

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Тема 1. Теоретико-методологічні підходи до аналізу процесів і результатів соціальної адаптації особистості/соціальної групи.

Семінари 1-2:

▪ Теоретико-методологічні підходи до визначення та вивчення процесів і практик соціальної адаптації особистості та її результатів - адаптованості: психоаналітичний/психодинамічний (З. Фрейд, А. Фрейд; Г. Гартман); необихевиористський (Айзенк); інтеракціоністський (Філіпс, Шибутані); адаптація людини до нових умов життя в контексті зміни її цінностей (чиказька соціологічна школа); структурно-функціональний підхід: модальності адаптації людини у зв'язку з рамками ціннісно-нормативних систем суспільства (Т. Парсонса &/vs. Р. Мертон); психоаналітична соціологія (Е. Фромм); концепція соціального характеру (Е. Фромм, Д. Рісмен, А. Інкелес); гуманістичний (А. Маслоу) і феноменологічний психологічний підходи (К. Роджерс); генетична синтетична психологія (Ж. Піаже); онтогенетичний діяльнісний підхід (А. Налчаджян).

Література:

- Абульханова К. А., Березина Т. Н. Время личности и время жизни. – М., 2001. www.i-u.ru/biblio/archive/albuhanova_vremja/ Алтайский госуд. ун-т, 2003. – 48 с.
- Березин Ф.Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека. - Л., 1988. - 270 с.
- Дудченко О.Н., Мыгиль А.В. Социальная идентификация и адаптация личности. // СОЦИС. - 1995. – № 6. – С. 110-119.
- Злобіна О. Особистість як суб'єкт соціальних змін. - К.: ІС НАНУ, 2004. – 400 с.
- Корель Л. В. Социология адаптации: вопросы теории, методологии и методики / ИЭОПП СО РАН. - Новосибирск : Наука, 2005. - 423 с. *або* Корель Л. В. Социология адаптаций: этюды апологии. – Новосибирск: ИЭОПП СО РАН, 1997. – 160 с.
- Налчаджян А. А. Социально-психическая адаптация личности (формы, механизмы и стратегии). – Ереван, 1988.
- Наумова Н. Ф. Социологические и психологические аспекты целенаправленного поведения. – М.: Наука, 1988. – 200 с. - С.61.
- Ромм М. В. Социальная адаптация личности как объект философского анализа. Автореф. докт. дис. – Томск: 2004.
- Сарджвеладзе Н. И. Личность и ее взаимодействие с социальной средой. - Тбилиси: Мецниереба, 1989. – Гл. 1. – <http://www.psylib.ukrweb.net/books/sarjv01/index.htm>
- Скворцова Е.В. Психологические механизмы социальной адаптации личности и проблема психического здоровья. 1996 <http://lib.sportedu.ru>.
- Яницкий М.С. Адаптационный процесс: психологические механизмы и закономерности динамики. / Учебное пособие. - Кемерово. Кемеровский государственный ун-т, 1999. - 84 с.
- Хутка С. Соціальна адаптованість особистості: концептуалізація поняття // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2007. - № 2. – С. 164 - 175.
- Добреньков В. И. Психоаналитическая социология Эриха Фромма: Учебное пособие. – М.: Альфа-М, 2006. – 448 с. - С. 401-402.
- Маркарян Э. С. Вопросы системного исследования общества. - М.: Наука, 1972. – 268 с.
- Маркарян Э. С. Теория культуры и современная наука. - М.: Мысль, 1983.
- Моисеев Н. Н. Алгоритмы развития. (Серия «Академические чтения»). – М.: Наука, 1987. – 304 с. – С. 74.
- Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.
- Тихонова Н. Е. Ресурсный подход как новая теоретическая парадигма в стратификационных исследованиях. // СОЦИС. – 2006. - №9. – С. 28 – 41.

Ходоривская Н. Ситуационные негативы повседневности и адаптивные ресурсы человека //СТММ. - 2004. - № 4. – С. 140-157.
Шабанова М. А. Добровольные и вынужденные адаптации //Свободная мысль. – 1998. - №1. - С. 34 – 45.

Додаткова література:

Фромм Э. Бегство от свободы; Человек для себя / Пер. Д.Н. Дудинский. – Мн.: Попурри, 1998
Франкл В. Самоотрансценденция как феномен человека //Франкл В. Человек в поисках смысла. – М.: Прогресс, 1990.
Аргайл М. Психология счастья. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2003. – 271 с.
Селье Г. Стресс без дистресса. – М.: Прогресс, 1971. – 168 с.
Фейгенберг И.М. Видеть-предвидеть-действовать. – М.: Знание, 1986. – 160 с.
Фромм Э. Бегство от свободы; Человек для себя / Пер. Д.Н. Дудинский. – Мн.: Попурри, 1998. – 672 с.
Фрэнкин Р. Мотивация поведения: биологические, когнитивные и социальные аспекты. – 5-е изд. – СПб.: Питер, 2003. – 651 с.
Хмелько В. Є. Особистість // Соціологія: короткий енциклопедичний словник. Під заг. ред. В. І. Воловича. – К., 1998. – С. 373 – 374.
Хмелько В. Социальная направленность личности. Некот. вопросы теории и методики социологических исследований. К., 1988.

Тема 2. Радикальні соціальні зміни як контекст перебігу та дослідження соціальної адаптації

Семинар 3:

▪ Дослідження радикальних суспільних змін (пострадянського простору): системно-структурно-функціоналістська парадигма (стратифікаційний підхід; немарксистська парадигма; становлення громадянського суспільства у контексті переходу „тоталітарна держава – громадянське суспільство”; синтез феноменології та інтеракціонізму у версії культурно-аналітичного підходу; специфіка соціокультурного підходу; ціннісно-нормативні трансформації у контексті синергетичного підходу до аналізу кризових соціальних змін; солідаризм-дезінтеграція: трансформація типів солідарностей та (само)ідентифікацій.

Література основна:

Заславская Т.И. Социетальная трансформация российского общества: Деятельностно-структурная концепция. М., 2003. – 568 с.
Изменение социально-классовой структуры общества в условиях его трансформации / Е.А.Якуба, О.Д.Куценко, Л.М.Хижняк, М.А.Безносков, И.А.Евдокимова.- Харьков: Основа, 1997.- 230 с.
Маркович Д. Ж. Противоречия транзисии постсоциалистических обществ // СОЦИС. – № 9. - 2006. - С. 21-27.
Хмелько В. Є. Макросоціальні зміни в українському суспільстві за роки незалежності // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2003. - №1. – С. 5-23.
Штомпка П. Социальное изменение как травма // СОЦИС. – 2001. - №1. – С. 6-16.
Штомпка П. Культурная травма в посткоммунистическом обществе // Социологические исследования. – 2001. - №2. – С. 3-12.
Маркович Д. Ж. Противоречия транзисии постсоциалистических обществ // СОЦИС. – № 9. - 2006. - С. 21-27.
Ядов В. А. Россия как трансформирующееся общество: резюме многолетней дискуссии социологов.

- Мелвін Л. Кон, В. Хмелько, В. Паніотто, Го-Фунг-Гунг. Соціальна структура та особистість у процесі радикальних змін: аналіз України в період трансформацій. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2005. - №3. – С. 24-64. – С.25.
- Вульф А. Изменения сверху донизу // Социс. – 1993. - №3. – С. 99-105.
- Головаха Є. І., Паніна Н. В. Пострадянська деінституціоналізація і становлення нових соціальних інститутів в українському суспільстві // Соціологія: теорія, методи, маркетинг.- 2001. - № 4.- С. 5-22.
- Е.Головаха, Н. Панина Основные этапы и тенденции трансформации украинского общества: от перестройки до "оранжевой революции" // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. - №3. С. 32-51.
- Макеев С. А. Тенденции социальной дифференциации. // Проблеми розвитку соціології на сучасному етапі (теоретичні та методичні питання). Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К.: ІС НАНУ, 1994. – 264 с. - С. 28-30.
- Макеев С. О. Процеси соціальної структуризації в сучасній Україні // Українське суспільство на порозі III тисячоліття. – К.: Ін-т соціології НАНУ, 1999. – 688 с. – С. 214 – 231.
- Оксамитна С., Хмелько В. Соціальна ексклюзія в Україні на початковій стадії реставрації капіталізму. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2004. - №3. – С. 66 – 77.
- Панина Н.В. Молодежь Украины: структура ценностей, социальное самочувствие, и морально-психологическое состояние в условиях тотальной аномии // Социология: теория, методы, маркетинг. - 2001. - №1. – С. 5-26.
- Попова И. М. Повседневные идеологии. Как они живут, меняются и исчезают. – К.: ІС НАНУ, 2000. – 219 с.
- Чорноволенко В. Особливості соціально-статусного розшарування за умов становлення ринкової економіки // Політичний портрет України. Бюлетень дослідно-навчального центру “Демократичні ініціативи”. 1996, № 16.- С. 3-23.
- Carothers T. The end of the transition paradigm // Journ.of Democracy. V.13 (1). 2002. Pp. 5-21.
- Посткоммунистические трансформации: векторы, направление, содержание/ Под ред.. О.Д.Куценко. – Харьков: Изд.центр Харьковского национального университета им. В.Н.Каразина, 2004.
- Заславская Т. О социально-трансформационной структуре российского общества // Общественный разлом и рождение новой социологии: двадцать лет мониторинга. – М., 2008. – С. 25-33.
- Общественный разлом и рождение новой социологии: двадцать лет мониторинга. – М., 2008.
- Шабанова М.А. Посткоммунистический трансформационный процесс в России: "механизменная" перспектива анализа // Социологические исследования. – 2004. - №1. - С. 142-151.
- Шматко Н. Плурализация социального порядка и социальная топология //СОЦИС. – 2001. - №9. - С. 14 - 18.

Додаткова література:

- Лукман Т., Шюц А. Структури життєсвіту. – К.: Український центр духовної культури, 2004. – 560 с. – С. 72 – 105.
- Бурдьє П. Социология социального пространства / Пер. с франц. – М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 2005. – 288 с.
- Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. - М.: Academia-Центр, Медиум, 1995. – 323 с. – С. 80 – 209.
- Оссовський В.Л. Соціальна організація та соціальна інституція// СТММ. - К.,1998. - №3: 133 - 148.
- Парсонс Т. Система современных обществ / Пер. с англ. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 270 с. Парсонс Т. О социальных системах. – М.: Академический Проект, 2002. – 832 с.
- Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну. – М., 2000.
- Lenski G., Nolan P., Lenski I. Human Societies: An Introduction to Macrosociology. N.Y. - 1995.- 560 p.
- Sanderson S.K. Macrosociology; An Introduction to Human Societies. N.Y. - 1991.-728 p.

Хмелько В.С. Общественное производство жизни: структура процессов и ее динамика. // Производство как общественный процесс: актуальные проблемы теории и практики. - М.: Мысль, 1986. - С. 125-173.

Хмелько В. Процеси відтворення суспільства: структура і динаміка. - К.: Кафедра соціології НаУКМА, 2006. - Електронна версія.

Штомпка П. Социология социальных изменений.– М.: Аспект Пресс, 1996. – 416 с.

Кримський С. Б. Запити філософських смислів. – К.: ПАРАПАН, 2003. – 240 с. - С. 201.

Olsen, Marvin E. Societal Dynamics: Exploring Macrosociology.-Englewood Cliffs NJ: Prentice Hall, 1991. - P. 49-53.

Злобіна О.Г., Тихонович В. О. Особистість сьогодні: адаптація до суспільної нестабільності. – К.: ІС НАНУ, 1996. – 100 с.

Тема 3. Аналіз процесів і результатів соціальної адаптації особистості/соціальної групи за умов відносної суспільної стабільності і нестабільності/радикальних соціальних змін

Семінари 4-5:

▪ Вимірювання соціальної адаптації особистості/соціальної групи за умов відносно стабільних і нестабільних суспільних станів: соціально-психологічна концепція «долання життєвих труднощів» (соціологізований аналіз coping strategies: О. Балабанова); адаптаційні практики (Гордон Л., Готліб А., Левада Ю.); зміна суб'єктивних символічних систем особистості (О. Злобіна, В. Тихонович; І. Попова); рольовий підхід і оцінка соціального самопочуття (Н. Паніна; Є. Головаха і Н. Паніна); застосовність соціально-психологічного соціологічного підходу М. Кона і колег. Радикальні соціальні зміни: траєкторії співвіднесеності структури ціннісних орієнтацій особистості і репертуару життєвих стратегій людини.

Література основна:

Ядов В. А. Социальный ресурс индивидов и групп как их капитал: возможность применения универсальной методологии исследования реального расслоения в российском обществе// Кто и куда стремится вести Россию?.. Акторы макро-, мезо- и микроуровней современного трансформационного процесса / Под общ. Ред. Т.И. Заславской. М.: МВШСЭН, 2001. – С. 310-319.

Балабанова Е.С. Типы стратегий совладания с жизненными трудностями // Кто и куда стремится вести Россию? Акторы макро-, мезо- и микроуровней современного трансформационного процесса / Под ред. Т.И. Заславской. М.: МВШСЭН, 2001. С. 333-339.

Беляева Л.А. Стратегии выживания, адаптации, преуспевания. // Социологические исследования. – 2001. – №6. - С. 44-53.

Витенберг Е.В. Адаптация к новым социальным и культурным условиям в России. СПб.,1994.

або: Витенберг Е.В. Социально-психологические факторы адаптации к социальным и культурным изменениям. СПб., 1994.

Гордон Л.А. Социальная адаптация в современных условиях. // Социологические исследования. – 1994. - № 8-9. - С. 3 – 15.

Готлиб А.С. Социально-экономическая адаптация россиян: факторы успешности-неуспешности // СОЦИС, 2001, № 7. - С. 51-57.

Головаха Е. И., Панина Н. В. Интегральный индекс социального самочувствия (ИИСС): конструирование и применение социологического теста в массовых опросах. – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 1997. – 64 с.

Головаха Є. І., Паніна Н. В. Динаміка соціального самопочуття населення України: 1995 – 2006 // Українське суспільство 1992 – 2006. Соціологічний моніторинг / За ред. В. Ворони, М. Шульги. – К.: ІС НАНУ, 2006. – 578 с. - С. 201 - 210.

- Головаха Є. І., Паніна Н. В. Загальна характеристика та динаміка соціального самопочуття населення України. // Українське суспільство на порозі третього тисячоліття / Під ред. М.О.Шульги. - К.: Ін-т соціології НАН України, 1999. – 687 с. – С. 410 – 422.
- Готлиб А.С., Запорожец О.Н., Хасаев Г.Р. Социально-экономическая адаптация в постсоветской России: публичные и private практики // Социологические исследования. - 2004. - № 8. - С. 56-62.
- Дискин И.С., Аврамова Е.М. Адаптация населения и элит (Институциональные предпосылки) // ОНС - № 1. – 1997. – С. 24 – 33.
- Донченко О. А. Суспільство і особистість: особливості соціально-психологічної адаптації// Українське суспільство на порозі третього тисячоліття / Під ред. М.О.Шульги. - К.: Ін-т соціології НАН України, 1999.
- Константиновский Д.Л. Самоопределение или адаптация? <http://www.socio.ru/wr/2-03/Konst.htm>.
- Левада Ю. А. «Человек приспособленный» // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 1999. - № 5 (43). - С. 7-17.
- Левада Ю. А. Варианты адаптивного поведения // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 2002. - № 1 (57). - С. 7 - 13.
- Магун В. Цикл досліджень домагань та цінностей в Україні і Росії. (електронні файли)
- Муздыбаев К. Оптимизм и пессимизм личности (опыт социально-психологического исследования) // СОЦИС. - 2003. - № 12.
- Сергеева Д.Ф. Специфика адаптации личности в кризисном обществе (2002) <http://www.festu.ru/ru/structure/library/library/science/s127/article_37.htm>.
- Социальные идентификации и идентичности / С.А.Макеев, С.Н.Оксамитная, Е.В.Швачко. - Киев: ИС НАН Украины, 1996.- 185 с.
- Способы адаптации населения к новой социально-экономической ситуации в России / Ред.: И.А.Бутенко. М.: МОНФ, 1999, серия "Новая перспектива" (<http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/277772.html>).
- Советова О. С. Инновации: трудности и возможности адаптации. – СПб.: Изд-во СПбУ, 2004. – 256 с.
- Штак С. В. Анализ проблемы социально-психологической адаптации в условиях трансформации российского общества (2004). – www.spf.kemsu.ru/portal/psy2004/2.5.htm.
- Шабанова М. А. Массовые адаптационные стратегии и перспективы институциональных трансформаций (2001) <<http://www.socio.ru/wr/3-01/Shabanova.htm>>
- Шабанова М. А. Социальная адаптация личности в контексте свободы. // СОЦИС. – 1995. - № 9. – С. 81-85.
- Шилова Л. С. Трансформация самосохранительного поведения. // Социологические исследования. - 1999. - № 5. - С. 84-92
- Хутка С. В. Проблема вимірювання рівня соціальної адаптованості особистості: визначення ключового індикатора // Наукові записки НаУКМА. - Т. 70. Соціологічні науки. – К.: ВД „Кисво-Могилянська академія”. - 2007. - С. 27 - 33.

Додаткова література:

- Балабанова Е.С. Социально-экономическая зависимость и социальный паразитизм: стратегии «негативной» адаптации. // СОЦИС. - 1999. - №4. – 46 - 57.
- Банникова Л.М. Маргинальность как социально-патологическая форма адаптации населения к изменяющимся условиям жизни (к постановке проблемы) // <http://aomai.ab.ru/Books/Files/2000-02/19/pap_19.html>.
- Злобіна О. Г. Суспільні зміни і динаміка процесів соціальної адаптації населення // Проблеми розвитку соціологічної теорії. Соціальні процеси в Україні. Зб. мат. IV Всеукраїнської соціологічної конференції. – К.: ІС НАНУ, 2005. –С. 47 – 49.

- Зоркая Н. Молодежь: типы адаптации, оценка перемен, установки на социальное достижение // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. - 2001. - № 2 (52). - С. 23-30 (<http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/295897.html>).
- Коваленко Ю.П., Черемных Е.Н. Типологический анализ адаптационных возможностей населения России // Социология: 4М. – 1999. - №11. – С. 101 – 124.
- Кононов И. Адаптационные и адаптирующие стратегии поведения городских жителей Луганщины в условиях общественного кризиса (По результатам изучения массового сознания) // Социология: теория, методы, маркетинг. – 1999. - №2. – С. 70-80.
- Крупец Я.Н. Социальное самочувствие как интегральный показатель адаптированности // Социс. – 2003. - № 4. – С. 143-144.
- Кузнецов П. С. Методика измерения социальной адаптации // Социология: 4М. - 1997. - № 9. - С. 146-162. (<http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/2797.html>).
- Лобанова А. Социальная мимикрия как адаптивный способ жизнедеятельности // СТММ. - 1999. - №2. – С. 44-53.
- Шилова Л.С. Трансформация женской модели самосохранительного поведения // СОЦИС. - 2000. - № 11. - С. 134-140.
- Шабанова М.А. Ценность и «цена» свободы в процессе социальной адаптации к рынку. // СОЦИС. - 1995. - № 4. - С. 88-97.
- Сметанин Е.Н. Адаптация населения к современной экономической ситуации // СОЦИС. - 1995. - №4. – С. 82-87.
- Смирнова Р.А. Факторы формирования адаптационных стратегий социально уязвимых слоев населения Беларуси // Социологические исследования. - 2005. - № 10. - С. 26-35.
- Соколова Н.А. Социальная адаптация личности и ее влияние на формирование здорового образа жизни. // Вестн. Ин-та развития образования и воспитания подрастающего поколения ЧГПУ. Сер. 3. 2002. № 11. - С. 60-62.
- Ходорівська Н. Чорнобиль і людина: соціальна адаптація. - К.: ІС НАНУ, 2005. – 198 с.
- Яковенко Ю.І. Ефективність як провідна категорія щодо вивчення адаптаційних процесів (соціо-сінергетичний контекст) // Інформоенергетичні технології адаптаційних процесів життєдіяльності на початку III-го тисячоліття. Зб. наук. праць. - Київ - Кривий ріг: ЗАТ "ЗТНВФ "КОЛО", 2001. - С.11 - 21.
- Ярошенко С. С. Новые формы занятости и стратегии выживания семей в России. // Рубеж (альманах социальных исследований). - 1999. - № 13-14. - С. 224-227. <<http://www.ecsocman.edu.ru/rubezh/msg/156069.html>> та ін.
- Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2005. – 607 с.
- Фрэнкин Р. Мотивация поведения: биологические, когнитивные и социальные аспекты. – 5-е изд. – СПб.: Питер, 2003. – 651 с.

Тема 4. Визначення та вивчення соціальної пам'яті. Зміни фреймів конструювання соціальної пам'яті та ідентичності

Семінари 6-7:

- Концептуальні засади аналізу соціальної пам'яті: співвіднесеність індивідуальних та колективних уявлень про минуле (пам'ять автобіографічна/соціобіографічна та/чи/як колективна пам'ять – офіційні/приватні дискурси й наративи; дебати навколо аспектів пам'ятання на індивідуальному та колективному рівнях).
- Дослідження соціальних практик знання/репрезентації минулого/історичного досвіду (що може бути об'єктом і одиницею аналізу?).

Література основна:

- Артог Ф. Время и история «Как писать историю памяти»? // *Анналы на рубеже веков: Антология*. М., 2002. С.147 – 168.
- Хальбвакс М. Коллективная и историческая память // *Неприкосновенный запас*. №40-41. - 2-3/2005. <http://www.nz-online.ru/index.phtml?cid=10010434>
- Хальбвакс М. Рамки социальной памяти. – М., 2008.
- Швец Л.П. Социальная память в системе культуры // *Культура и эстетическое сознание*. Петрозаводск: Петрозаводский университет, 1989. С. 58-67.
- Зибен В.В., Грязин И.Н. О методологическом значении принципа социальной памяти // *Принцип социальной памяти...* Тарту: Тартуский государственный ун-т, 1984. С. 3-5.
- Ребане Я. К. Принцип социальной памяти // *Философские науки*, 1977, № 5.
- Ребане Я.К. Информация и социальная память: к проблеме социальной детерминации познания // *Вопросы философии*, 1988, № 22. С. 44-54.
- Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. - М.: Academia-Центр, Медиум, 1995. – 323 с.
- Савельева И. М. Концепция "исторической памяти": истоки и итоги // *Материалы международного научного коллоквиума « Историческая память и общество в Российской империи и Советском Союзе (к. XIX – нач. XX в.)»*. СПб., 25-28.06. 07. - <http://spbiiran.nw.ru/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=14>
- Нора П. Всемирное торжество памяти // *Неприкосновенный запас*. - №40-41 (2-3/2005) – 2005. – <http://www.nz-online.ru/index.phtml?cid=10010434>
- Джадт Т. «Места памяти» Пьера Нора: чьи места? Чья память? // *Ab Imperio*. – 2004. - № 1. – С. 44-72.
- Трубина Е., Места памяти, монументы и "Новая" Демократия, <http://topos.ehu-international.org/zine/2000/3/trubina.htm>
- Тощенко Ж. Т. Историческая память и социология // *СОЦИС*. – 1998. - № 5. - С. 2-6.
- Уваров П. История, историки и историческая память во Франции // *Отечественные записки*, No 5, 2004.
- Мартынов А. Историческая социология: в поисках междисциплинарного синтеза // *СТММ*. – 2003. - № 2. – С. 122-130.
- Ніцше Ф. Про користь та шкідливість історії для життя // *Філософія історії: Антологія*. – М., 1995.
- Нові перспективи історіописання / За ред. П. Берка. - К., 2004.
- Рикёр П. Память, история, забвение / Пер. с франц. — М.: Издательство гуманитарной литературы, 2004 (Французская философия XX века). 728 с.
- Рікер П. Історія та істина. – К., 2001.
- Романовский Н.В. Историческая социология: проблемы и перспективы // *Социс*. – 2002. - № 9.
- Репина Л. П. Смена познавательных ориентаций и метаморфозы социальной истории / *Социальная история*. Ежегодник. 1997. М., 1998. С. 11-51
- Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. М., 1998;
- Блок М. Апология истории, или Ремесло историка. – М., 1986.

Література додаткова:

- Коллинз Р. Золотой век макроисторической социологии // *Время мира*. - Новосибирск, 1998. - Вып. 1. - С. 72-89.
- Коллинз Р. Предсказание в макросоциологии: случай советского коллапса // *Время мира*. Вып. 1. С. 234-278.
- Кронгауз М. Общества, миросистемы и цивилизации: синтез парадигм и структура истории проф. Н.С. Розов <http://www.nsu.ru/filf/rpha>

Семінари 8-9:

Як індивіди/спільноти пам'ятають і репрезентують своє минуле у зв'язку з продукуванням соціальних ціннісно-нормативних рамок пояснення теперішнього. ▪ Зміни рамок соціальної пам'яті (та комеморації) в зв'язку з політико-ідеологічними трансформаціями: формати пояснення-легітимації владних режимів і потестарних практик. Вибірковість пригадування і забування. (Ре)структурування соціальної ідентичності в контекстах реконфігурацій соціальної пам'яті.

Література основна:

- Рюзен Й. Кризис, травма и идентичность // Диалог со временем: Альманах интеллектуальной истории. М., 2004. Вып. 11.
- Бакиева Г.А. Социальная память и толерантность. <http://www.freenet.kg/jornal/n4/JRNAL409.htm>
- Лангеноль А. Общественная память после смены строя: сходства и различия между практиками памяти в посткоммунистических и постколониальных странах // Ab Imperio. - 1. - 2004. - №. 314 – 326. <http://abimperio.net/cgi-bin/aishow.pl?state=showa&idart=916&idlang=2&Code=>
- Даниленко О.А. Язык конфликта в трансформирующемся обществе: от конструирования истории к формированию социокультурных идентичностей. – Вильнюс: ЕГУ, 2007. – 403 с.
- Данилова Л.В. Традиция как специфический способ социального наследования // Советская этнография. – 1981. - № 3.
- Історичні пошуки ідентичності: українсько-німецький колоквіум / Р. Козеллек, Ю.Шеррер, К. Сігов. – К., 2004.
- Соболева Н. І. Соціологія суб'єктивної реальності. – К., 2002.
- Коннертон П. Як пам'ятають суспільства. Київ, 2004.
- О ментальных описаниях мира // <http://asocial.narod.ru/material/semantic.htm>
- Колмаков В. Ю. Семантика менталитета // <http://arctogaia.krasu.ru/mentality/m4/kolmakov.shtm>
- Дубин Б. Конструкция власти и репродукция власти: механизмы забывания и повторения // Пути России: преемственность и прерывистость общественного развития / Под общей редакцией А.М.Никулина.- М.- МВШСЭН, 2007. -392с., с.100-110.
- Репина Л.П. Образы прошлого в памяти и в истории // Образы прошлого и коллективная идентичность и идентичность в Европе до начала Нового времени. М., 2003. С.9 – 18.
- Артог Ф. Время и история «Как писать историю памяти»? // Анналы на рубеже веков: Антология. М., 2002. С.147 – 168.
- Винайдення традиції / За ред. Е. Гобсбаума та Т. Рейнджера. – К., 2005.
- Климова С. Логика социальных идентичностей, или «Мы» и «Они» вчера и сегодня // Отечественные записки. – 2004 (електр. документ)
- Козлова Т.З. Особенности социальной идентификации на разных стадиях жизненного цикла личности.// Социальная идентификация личности. М., 1993, с. 107-124.
- Зарубавель Я. Динамика коллективной памяти // Ab Imperio, 3/2004. – С. 71-90.
- Ферро М. Как рассказывают историю детям в разных странах мира. Москва, 1992
- Козлова И.Н. Горизонты повседневности советской эпохи: голоса из хора. М., 1996;
- Кознова И.Е. Аграрная модернизация в России и социальная память крестьян (ел. файл)
- Кознова И.Е. Социальная память крестьянства как фактор аграрных преобразований (ел. файлы).
- Ніцше Ф. Про користь та шкідливість історії для життя // Філософія історії: Антологія. – М., 1995.
- Нові перспективи історіописання / За ред. П. Берка. - К., 2004.
- Рикёр П. Память, история, забвение / Пер. с франц. — М.: Издательство гуманитарной литературы, 2004 (Французская философия XX века). 728 с.
- Aultman Mark. Searching for Social Memory. 2003.
- Kansteiner W. Funding Meaning in Memory: A methodological Critique of Collective Memory Studies. // History and Theory. – V. 41. - №2 (2002). – PP. 179-197.

Kerwin Lee Klein On the emergence of Memory in Historical discourse, *Representations*, No 69, Special issue: grounds for remembering (Winter 2000), 127-150

Olick K. Jeffrey; Robbins Joyce. Social Memory Studies: From "Collective Memory" to the Historical Sociology of Mnemonic Practices. // *Am. Review of Sociology*. – V.24 (1998). – PP. 105-140 [JSTOR]

Pierre Nora Between Memory and History: Les lieux de Memoire, *Representations*, No 26, Special Issue: Memory and Counter-Memory (Spring 1989), 7-24.

Pierre Nora, "The Era of Commemoration," in *Realms of Memory. The Construction of the French Past. Under the Direction of Pierre Nora*. New York, 1998. pp. 609-638.

Семінари 10-11:

- Використання минулого: аналіз символічної боротьби навколо образів минулого. Пам'ять про трагічний історичний досвід: право чи обов'язок (не) мовчати. Роль місць (конструювання) соціальної пам'яті (музеї, монументи, цвинтарі, коммеморативні ритуали тощо) у формуванні ідентичності на різних етапах соціалізації індивіда→особистості. „Меморіальні баталії” та формування ідентичності: практика і можливі наслідки.
- Емпіричні дослідження ставлення до минулого: (не)сумісність радянських і пострадянських версій української історії. Сприйняття минулого: порівняння українського та російського суспільств.

Література основна:

Лангеноль А. Общественная память после смены строя: сходства и различия между практиками памяти в посткоммунистических и постколониальных странах // *Ab Imperio*. - 1. - 2004. - № 314 – 326. <http://abimperio.net/cgi-bin/aishow.pl?state=showa&idart=916&idlang=2&Code=>

Даниленко О.А. Язык конфликта в трансформирующемся обществе: от конструирования истории к формированию социокультурных идентичностей. – Вильнюс: ЕГУ, 2007. – 403 с.

Коннертон П. Як пам'ятають суспільства. Київ, 2004.

Нора П. Всемирное торжество памяти // *Неприкосновенный запас*. - №40-41 (2-3/2005) – 2005. – <http://www.nz-online.ru/index.phtml?cid=10010434>

Джадт Т. «Места памяти» Пьера Нора: чьи места? Чья память? // *Ab Imperio*. – 2004. - № 1: С. 44-72.

Трубина Е., Места памяти, монументы и "Новая" Демократия, <http://topos.ehu>

Грицак Я. О парусах и ветрах и кораблях, отплывающих в разные концы: постсоветская Украина // *Ab Imperio*. - 1. - 2004. - С. 231-242.<http://abimperio.net/cgi-bin/aishow.pl?state=showa&idart=905&idlang=2&Code=>

Кассирер Э. Техника современных политических мифов // *Феномен человека: Антология*. – М., 93.

Дубин Б. В. "О банальности прошлого: Опыт социологического прочтения российских историко-патриотических романов 1990-х годов," *Слово-Письмо-литература*. Москва, 2001. С. 242-261.

Екельчик С. Украинская историческая память и советский канон: как определялось национальное наследие Украины в сталинскую эпоху// *Ab Imperio*. - № 2.-2004.-С. 91-123.

Шайде К. Коллективные и индивидуальные модели памяти о "Великой Отечественной войне" (1941-1945 гг.)// *Ab Imperio*, No 3 (2004), 211-235.

Кравченко В. Бой с тенью: Советское прошлое в исторической памяти современного украинского общества // *Ab Imperio*. 2004. № 2. С. 329 – 368.

Фрай Н. Преодоленное прошлое? Третий рейх в современном немецком самосознании // *Ab Imperio*. 2004. № 4. С. 21 – 39.

Adam J. Lerner, "The Nineteenth-Century Monument and the Embodiment of National Time," Ed. By Marjorie Ringrose and Adam J. Lerner. *Reimagining the Nation*. Buckingham – Philadelphia, 1993, pp. 176-196.

Gillis, ed. *Commemorations: the Politics of National Identity*. New Jersey, Princeton, 1994. P. 215-238.

Brotherly help' representations or 'imperial' legacy: monuments to the Soviet Army in Bulgaria before and after 1989, *Ab Imperio*, No 1, 2006, 267-291.

Mikhail Yampolsky, "In the Shadow of Monuments: Notes on Iconoclasm and Time," Soviet Hieroglyphics. Visual Culture in Late Twentieth Century Russia, Bloomington, 1995, pp.93-111
Zhurzhenko Tatiana. The geopolitics of memory. Eurozine. <http://eurozine.com/pdf/2007-05-10-zhurzhenko-en.pdf>
Freud Sigmund 'Mourning and melancholia', in his: On metapsychology: the theory of psychoanalysis. Penguin books, 251-268.
Maier Ch. S. A Surfeit of Memory? Reflections on History, Melancholy and Denial. // History and Memory 5 (1993): 136-152.
Kapral'sky Slawomir. Battlefields of memory: landscape and identity in Polish-Jewish relations // History and Memory. 2001, №2.V..13, 35-58.
Loftus, Elizabeth R. The Memory Wars. Science and Spirit. - 2005. http://www.science-spirit.org/article_detail.php?article_id=403

Додаткова література:

Вадим Ф. Лурье. Пам'ятник // http://wyvw.ruthenia.ru/folktee/CYBERSTOL/I_AM/pamvatnik.html
Гройс Б. Роль музея в момент распада национального государства // Ab imperio, №2 (2004): 17-31.
Кара-Мурза С. Г. Манипуляция и воздействие на память // Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием. – К., 2006. – С. 249 – 261.
Крижний С. Повсякдення перших місяців (осінь 1941 – весна 1942 років) окупації Харкова в усних свідченнях і біографічних документах (у контексті соціологічного вивчення явища громадянського колабораціонізму) // СТММ. - № 2. – 2008. – С. 118 – 140.
Россия и Германия: память и преодоление прошлого в: Неприкосновенный Запас» №40-41 (2-3/2005) // <http://www.nz-online.ru/index.phtml?cid=10010424>.
Шевяков А. А. Гитлеровский геноцид на территориях СССР // СОЦИС. 1991. № 12;
Шевяков А. А. Жертвы среди мирного населения в годы Великой Отечественной войны // СОЦИС. 1992. № 11;
Иванова Е. Конструирование коллективной памяти о Холокосте в Украине // Ab Imperio. - № 2. – 2004. – С. 368-374. <http://abimperio.net/cgi-bin/aishow.pl?state=showa&idart=1014&idlang=2&Code=>
Міхеєва О.К., Організоване забуття та феномен пригадування (на прикладі пам'ятників Донецька) // Критика. - 9 (107), вересень 2006.

Тема 5. Можливості аналізу процесів і результатів соціальної адаптації індивіда/родини/соціальної групи у зв'язку зі змінами рамок соціальної пам'яті та ідентичності за умов кардинальних соціальних перетворень: межі обізнаного незнання?

Семинар 12 – відкрита дискусія:

Як можна дослідити дієвість створюваних тими чи іншими рамками конструювання соціальної пам'яті типів пам'ятання у зв'язку з формуванням життєвих стратегій за умов радикальних трансформацій у зв'язку з трансляцією в родині практик адаптації до кризових періодів?

Семінари 13-14:

- Родинна/групова пам'ять та соціогрупова ідентичність як рамка обмежень чи можливостей: актуальний і потенціальний репертуар життєвих стратегій та спектр ресурсів соціальної адаптації, практики „конвертації ресурсів”.
- Соціальний диморфізм у просторі соціальної пам'яті: парадоксальність чи логічність співвіднесеності родинної історії та індивідуальних життєвих стратегій у контексті адаптації до змін політико-ідеологічної підсистеми суспільства.

Література основна:

- Берто Д., Берто-Вьям И. Наследство и род: трансляция и социальная мобильность на протяжении пяти поколений // Вопросы социологии - №2 (1992): 106-121.
- Биографический метод в социологии: история, методология и практика. – М., 1994.
- Винокурова С. Масова свідомість у ситуації соціальної кризи: пошук еквівалента втрачених ілюзій // Філософська і соціальна думка. – 1993 - № 1.
- Козлова И.Н. "Повесть о жизни с Алешей Паустовским": социологическое переписывание // СОЦИС. 1999. № 5.
- Козлова И.Н. Крестьянский сын: опыт исследования биографии // СОЦИС. 1994. № 4.
- Грицак Я. Пророк у своїй Вітчизні. Франко та його спільнота (1856-1886). – К., 2006.
- Нуркова В.В. Автобиографическая память как проблема психологического исследования. // Психологический журнал, № 2, 1996.
- Семенова В., Мещеркина Е. Биографический метод в социологии: история, методология и практика. – М., 1994.
- Семенова В., Фотеева Е. Судьбы людей. Россия. XX век. – М., 1996.
- Тернер Р. Сравнительный контент-анализ биографий. // Вопросы социологии, № 1, 1992.
- Crane A. S. Writing the individual back into collective memory, *The American historical review*, Vol. 102, No 5 (Dec. 1997), 1372-1385.
- Єкельчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві. – К., 2008.
- Оссовський В.Л. Громадська думка про соціополітичний устрій України // СТММ. - К., 2000, №4, С. 106 -124.
- Оссовський В.Л. Громадська думка: спроба соціологічної інтерпретації. -К.: ІС НАНУ/Стилос, 1999/2006.-137 с.
- Оссовський В.Л., Костенко Н.В. Матусевич В.А. Отв. ред. В.Л. Оссовский Массовая информация и общественное мнение молодежи. К.: АН УССР, Ин-т философии, Наукова думка. - 1990. - 288 с.-
- Alessandro Portelli. *Philosophy and the Facts: Subjectivity and Narrative Form in Autobiography and Oral History.* // *The Battle of Valle giulia: Oral History and the Art of Dialogue.* Madison, 1997, pp. 79-90.
- Jan Vansina. *Oral Tradition as History.* Madison, 1985. pp. 13-48.

Семінар 15 – відкрита дискусія:

- Можливості та варіанти емпіричного дослідження траєкторії соціальної мобільності та ресурсів соціальної адаптації індивіда/родини/соціальної групи за умов суспільних змін у зв'язку з такими вимірами: позиція у соціально-стратифікаційній структурі; ціннісно-нормативні орієнтації; родинна/групова пам'ять та соціогрупова ідентичність як рамка обмежень чи можливостей; формування та/або (ре)трансляція капіталів/життєвих ресурсів за умов суспільних змін.

Семінар 16-17: Презентація індивідуальних дослідницьких проєктів

Спеціалізовані інтернет-ресурси:

1. Представлення курсу в середовищі moodle.

2. Webs основні:

1. ReSET "Social Time and Space" <http://www.timeandspace.lviv.ua>
2. "The Human Ecology of Memory" site by Prof. John F. Kihlstrom, Dept. of Psychology, UC Berkeley. <<http://socrates.berkeley.edu/~kihlstrm>>
3. Interdisciplinary Study of Memory site, by John Sutton, Philosophy Department, Macquarie University, Sydney. <<http://www.phil.mq.edu.au/staff/jsutton/Memory.html>>
4. Hypertext Exploration of Memory and Mind by John William Schmidt. <<http://www.geocities.com/ResearchTriangle/System/8870/memory/TOC.html>>
5. Luce Program in Individual and Collective Memory, at Washington Univ. in St. Louis. <<http://artsci.wustl.edu/~pboyer/LuceWebSite/IndexGrey2.html>>

3. Webs додаткові:

1. Cinematography of the Holocaust database. Fritz-Bauer-Institut, Frankfurt. <<http://www.cine-holocaust.de/eng/index.html>>
2. University of St. Florida's Teacher's Guide to the Holocaust: Videography <<http://fcit.usf.edu/holocaust/resource/films.htm>>
3. Literature of the Holocaust by Prof. Al Filreis, UPenn Dept. of English. <<http://www.writing.upenn.edu/~afilreis/Holocaust/holhome.html>>

4. Інституції:

1. Center for Interdisciplinary Memory Research <<http://www.memory-research.de/>>
2. Center for the Study of History and Memory, Indiana Univ. <<http://www.indiana.edu/~csh/>>

5. Журнали основні:

1. *History and Memory*. Journal by Indiana Univ. Press <<http://www.iupress.indiana.edu/journals/history/hmtoc.html>>
2. Social Memory Studies. ISA Journal.